

А. В. Зінченко

*кандидат філологічних наук,
викладачка кафедри германської філології
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

Я. М. Притика

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
за спеціальністю 035 – Філологія
Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

ВІЙСЬКОВА ЛЕКСИКА В АНГЛОМОВНИХ НОВИННИХ ТЕКСТАХ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті розглянуто особливості перекладу військової лексики, використаної в англійських новинних текстах. Наведено характеристику військової субмови, особливості новинних текстів. Проаналізовано англійські новинні контексти із залученими мілітарними термінами. Наведені перекладацькі рішення для виявлених термінів й проаналізовано їх доцільність в аспекті збереження еквівалентності оригінального й перекладеного текстів, а також адекватності англійського й українського новинних текстів.*

***Ключові слова:** військова лексика, англійський новинний текст, перекладацький прийом, адекватність, еквівалентність.*

Вступ. Активний розвиток військової лексики, особливо в українському медіапросторі, став результатом зовнішніх факторів, особливо суспільно-політичних обставин. З 2022 року російсько-українська повномасштабна війна стала основною темою для обговорення світовою спільнотою. Міжнародні медіа й досі приділяють перебігу воєнних дій значну увагу на шпальтах видань. Відтак, військова лексика вже не існує виключно серед військових. Нині певні її елементи увійшли до побутових словників як кожного громадянина України, так і громадян інших країн.

Сучасний новинний дискурс орієнтований на швидке висвітлення фронтних новин й військових оглядів англійською мовою для інформування світу. Утім, при відтворенні матеріалів українською мовою, залучення військової термінології і фахової лексики може скласти труднощі щонайменше через необхідність адекватного перекладу військових реалій та особливостей організації. У результаті, теоретичне питання перекладу військової лексики між англійською й українською мовами набуло нині реальної необхідності ґрунтовного вивчення, що поміщає пропоновану статтю в площину **актуальних** наукових досліджень.

Метою статті є спроба проаналізувати прийоми перекладу військової термінології в англійських новинних текстах. **Об'єктом** наукової розвідки є військові лексеми в англійських новинних матеріалах, **предметом** – перекладацькі прийоми їх відтворення українською мовою та збереження їх прагматики в межах новинного тексту.

Результати. Мова перебуває у постійному розвитку через низку факторів, але в першу чергу – через розвиток суспільства. Так, у мовній системі окрім літературної з'являються також інші малі спеціалізовані мовні системи, призначені для обслуговування відповідних груп населення чи професійних об'єднань. Військова мова відноситься саме до типу фахових мовних субсистем, й оперує в межах трьох функціональних стилів мови – офіційно-ділового, публіцистичного та наукового [3, с. 259-260].

Серед вітчизняних мовознавців дослідженням питань, пов'язаних із функціонуванням військової лексики, займалися В. Балабін, Д. Василенко, Т. Михайленко, Л. Мурашко, Б. Якимович та ін. Літературний огляд теоретичних джерел показав, що військова лексика є складною системою, до якої включаються номінації військового побуту й бойових завдань. Важливо наголосити, що через війну певний

пласт військової лексики щільно увійшов у лексикон пересічних мовців, асимілюючись у побутовому мовленні.

Утім, аналіз вибірки прикладів продемонстрував певну закономірність подання військово-технічної інформації: до англомовних публіцистичних текстів залучаються переважно поширені військові терміни або знайомі широкому загалу лексеми з мілітарним значення. Така особливість застосування пояснюється прагматикою новинних матеріалів (функція інформування читацької аудиторії з середньостатистичним рівнем знань про військову сферу).

Питання ефективного перекладу військової термінології вже тривалий час входить до парадигми транслятологічних досліджень. Як фахова субмова, військова лексика вимагає певного порядку перекладацьких дій для її правильного відтворення: дотримання термінологічності, роз'яснення реалій за необхідності, використання уніфікованих або стандартизованих одиниць і лексем [2, с. 78]. Новинні матеріали також мають певні вимоги до перекладацьких підходів, що, в поєднанні з військовою термінологією, може викликати додаткові труднощі в перекладача.

Матеріалом для нашого дослідження слугували новинні уривки з різних англомовних газетних видань, як-от *The Guardian*, *CNN*, *The Washington Post*. Так, в одній із статей новинного видання CNN був перелік відомого закордонного озброєння, яке значно вплинуло на відбиття російського наступу в 2022 році. Текст матеріалу містить технічні описи та військові терміни зазначених видів озброєння. Нами було проаналізовано доступні перекладацькі прийоми й запропоновано адекватний та еквівалентний україномовний переклад. Розглянемо далі виявлені контексти:

1) *“The Ukrainians needed something that could blunt that **attack** – and found it in the form of the **Javelin**, a **shoulder-fired, guided anti-tank missile that can be deployed by a single individual**”* (5) – «Українцям було потрібно щось, що могло б відбити цей наступ – і вони отримали це у вигляді **Javelin**, **керованої протитанкової ракети, що запускається з плеча і може бути застосована однією людиною**» (Переклад – Я. Притика).

Аналізуючи переклад військових термінів, застосованих у цьому уривку, зауважимо, перш за все, що назва ракети лишилася оригінальною номінацією. Хоча в українській мові вже є давно вживаний транскрибований відповідник «джавелін», ми вважаємо його розмовним варіантом, що, на нашу думку, могли знизити рівень «технологічності» інформації в україномовному варіанті. Тому, услід порадам Т. Кияка щодо перекладу субмов з терміносистемами [1], й з метою збереження прагматичної адекватності текстів було вирішено не залучати відповідник до перекладу. Подальші військові англомовні терміни були відтворені переважно із залученням структурних змін на рівні лексем та синтаксису;

2) в англомовному уривку *“The Javelin is also good at targeting the weak spot of the Russian tanks – their **horizontal surfaces** – because its **trajectory** after launch sees it **curve upwards** then fall on the target from above, according to Lockheed Martin”* (5) був наведений опис деяких технічних характеристик описаної зброї. У таких випадках варто звертати увагу на особливості перекладу термінів із суміжних областей: «*Javelin* також добре підходить для ураження слабого місця російських танків – їхніх **горизонтальних поверхонь**, оскільки його **траєкторія** після запуску **вигинається вгору**, а потім падає на ціль зверху, як стверджують в Lockheed Martin» (Переклад – Я. Притика). Знову ж таки, в цьому уривку були виявлені загальні технічні терміни;

3) наступний уривок описував інший вид бойового спорядження – пускові ракетні установки HIMARS: *“HIMARS. The full US Army name is the **M142 High Mobility Artillery Rocket System**. It’s “a **full-spectrum, combat-proven, all-weather, 24/7, lethal and responsive, wheeled precision strike weapons system**,” the US Army says. That’s a mouthful, but to put it more plainly, **HIMARS is a 5-ton truck carrying a pod that can launch six rockets almost simultaneously, sending their explosive warheads well beyond the battlefield’s front lines, and then quickly change positions to avoid a counterstrike**”* (5). У цьому уривку маємо не просто окремі вирази, а повноцінні визначення зазначеного озброєння.

У ході перекладу ми залучали переважно прийоми еквівалентних відповідників та морфологічних заміни на лексичному рівні та структурні заміни на рівні висловлювання. Окрім того, відмітним у цьому уривку є наведення автором статті суто військового технологічно опису й спрощеного побутового, який все одно включав військові лексеми: в основному обидва визначення були зрозумілі, й не потребували додаткових уточнень у спеціалізованих словниках.

При цьому деякі частини мали перекласти за допомогою експлікації, але не через відсутність україномовного військового еквіваленту, а через необхідність досягти адекватності в плані перекладу медійного тексту: *HIMARS. Повна назва в переліку озброєння армії США – Високомобільна артилерійська*

ракетна система M142. Як пояснюють військові армії США, це «високоточна, випробувана в боях, всесезонна, цілодобова, смертоносна і швидкодіюча, мобільна система ударного озброєння повного спектру ураження цілей». Звучить складно, але щоб простіше, HIMARS – це 5-тонна вантажівка з пусковою установкою, яка може запускати шість ракет майже одночасно, відправляючи їхні снаряди далеко за лінію фронту, а потім швидко змінювати локацію, щоб уникнути зворотного удару» (переклад – Я. Притика).

Виявлені уривки в газеті *The Guardian* має окрему щоденну колонку “*Russia-Ukraine war at a glance*”, в якій висвітлює перебіг російсько-української війни, але статті в цій колонці вирізняються меншою залученістю складних військових термінів. Проаналізуємо такий уривок: “*Ukraine’s military said its troops had repelled Russian assaults in widely separated sectors of the war and were braced for a fresh attempt to capture the key frontline eastern town of Avdiivka. Russia is engaged in a slow-moving campaign in eastern areas of the 1,000 km frontline. Ukraine has registered limited progress in a counteroffensive launched in the east and south in June*” (4).

Перекладацький аналіз уривку виявив, що в цьому уривку відсутні складні випадки перекладу. Так, для відтворення можуть бути застосовані прийоми прямого відповідника з елементами структурних модифікацій (*military – військові, troops – війська, frontline – лінія фронту, counteroffensive – контрнаступ*). Утім, враховуючи певні співпадиння в україномовних відповідниках, у пропонованому нами перекладі уривку ми залучили прийоми логічної заміни (*troops – війська / армія*) з метою уникнення тавтології. Також, в уривку є полісемантичні лексеми, які вимагають від викладача уваги при підборі специфічного україномовного відповідника, як-от *assault – напад/атака/штурм*. Окремої перекладацької уваги потребував вираз “*sectors of the war*”, який було відтворено україномовним відповідником з морфологічною модифікацією «ділянки лінії зіткнення».

Отже, було запропоновано такий варіант перекладу: «Українські **військові** заявили, що їхня **армія** відбила російські **штурми** на багатьох **ділянках лінії зіткнення** й готові до нової спроби **захопити** ключове місто на сході країни – Авдіївку. Росія веде повільну **кампанію** на східних ділянках 1000-кілометрової лінії **фронту**. Україна зафіксувала обмежений прогрес у **контрнаступі**, розпочатому на сході та півдні в червні» (Переклад – Я. Притика).

Ще один новинний матеріал цього видання містив контексти з низкою військових номінацій: “*The defence forces of Ukraine conducted a series of successful operations on the left bank of the Dnipro River, along the Kherson front, the Ukraine Marine Corps said in a statement on social media. // ... after Russia constructed formidable minefields and other defences along the frontline. // With Russia and Ukraine struggling to make significant territorial gains, Gen Valery Zaluzhny, the commander-in-chief of Ukraine’s forces...*” (6).

Опрацювання перекладу наведених уривків зі статті продемонструвало, відсутність термінів підвищеної складності – для усіх виявлених лексем чи поєднань були підібрані україномовні еквіваленти. Тим не менш, присутні власні назви підрозділів українських військ та звань вимагали від перекладача уточнення у процесі відтворення військових реалій: «**Сили оборони України** провели низку **успішних операцій** на лівому березі Дніпра, на **Херсонському фронті**», - йдеться у повідомленні **Морської піхоти України** у соціальних мережах. // ... після того, як Росія побудувала масштабні **мінні поля** та інші **оборонні споруди** вздовж лінії **фронту**. // У той час як Росія та Україна воюють за значні території, **генерал Валерій Залужний, Головнокомандувач Збройних сил України**, заявив, що...» (Переклад – Я. Притика).

Терміни військової субмови існують на перетині з технічними субмовами, що трапляється внаслідок значного технологічного прогресу, особливо у часи активних військових дій. У матеріалах видання *The Washington Post* були виявлені уривки, які демонстрували поєднання технічних і військових терміно-систем, наприклад: “*Drones and other high-tech weapons have made Ukrainian and Russian tanks largely obsolete*” (5). Наведений уривок був також перекладений із залученням існуючих україномовних еквівалентів: «**Безпілотники** та інші **високотехнологічне озброєння** зробили українські та російські **танки** значною мірою **застарілими**» (Переклад – Я. Притика).

Висновки. Перекладацький аналіз виявлених англomовних уривків із залученням військової лексики в матеріалах новинних видань дозволив зробити певні висновки щодо особливостей перекладу військової лексики в англomовних новинних текстах. Публіцистичні тексти переважно містять англomовну мілітарну лексику, яка вирізняється простотою розуміння для пересічного читача. Перекладацький аналіз обраних уривків продемонстрував, що переважними прийомами перекладу були підбір адекватних відповідників, пошук еквівалентів, структурні морфологічні й синтаксичні заміни. Нормальною практикою

є використання оригінальних терміноназв у текстах перекладу. При цьому важливо звіряти наявні українськомовні відповідники тих термінів, які стосуються військових звань і структурних підрозділів національних збройних сил. При цьому, перекладачеві специфічних новинних текстів із елементами військової субмови варто приділяти значну увагу збереженню адекватності тексту оригіналу й тексту перекладу при збереженні їх еквівалентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства. *Нова філологія* : зб. наук. праць. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. № 27. С. 203–208.
2. Ковтун О. В. Відтворення англослов'янської військової лексики українською мовою (на матеріалі документів НАТО). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»*. 2014. Т. 17, № 2. С. 77–85.
3. Федоренко С. В., Бернадіна А. В. Загальна характеристика фахової мови військової сфери (на матеріалі англійської мови). *Нова філологія*. 2021. № 83. С. 257–363.
4. Russia-Ukraine war at a glance: what we know on day 623. *The Guardian*. 2023. 8 November. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/08/russia-ukraine-war-at-a-glance-what-we-know-on-day-623>.
5. Three weapons that changed the course of Ukraine's war with Russia. *CNN*, 2023. 25 February. URL: <https://edition.cnn.com/2023/02/25/europe/ukraine-war-three-key-weapons-intl-hnk/index.html>
6. Ukraine's counteroffensive ran into a new reality of war. *The Washington Post*. 2023. 7 December. URL: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/12/07/ukraine-counteroffensive-russia-war-drones-stalemate/>
7. Ukrainian military reports 'successful operations' on Dnipro River's east bank. *The Guardian*. 2023. 17 November. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/17/ukrainian-military-reports-successful-operations-on-dnipro-rivers-east-bank>

A. Zinchenko, Ya. Prytyka. Military lexis in the English news texts: translational aspect. – Article.

Summary. The article deals with the peculiarities of translating military vocabulary in English-language news texts. The article describes the military sublanguage and the peculiarities of news texts. English news contexts containing military terms are analysed. Translation solutions for the identified terms are presented, and their feasibility is analysed in terms of maintaining the equivalence of the original and translated texts and the adequacy of English and Ukrainian news texts.

Key words: military vocabulary, English news text, translation technique, adequacy, equivalence.

УДК 811.161.2'271.12

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5682/2023/39/09>

Н. М. Карікова

доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

ПОГЛЯДИ ОЛЕКСИ СИНЯВСЬКОГО НА ВНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Анотація. У статті висвітлено погляди Олексія Синявського, авторитетного мовознавця, першого нормалізатора української літературної мови 20-х – поч.30-х рр. минулого століття, на найбільш суперечливі мовні питання тієї доби.

Ключові слова: Олексія Синявський, нормалізатор, українська літературна мова 20-х – поч.30-х рр. ХХ ст., норми української літературної мови.

На поч. 90-х років минулого століття Україна отримала шанс відновити свою державність, а разом з тим відродити національну історичну пам'ять, адже за довготривале панування більшовиків на українських землях українці майже забули свої традиції і культуру, а багато хто втратив навіть свою рідну мову. Сьогодні, відстоюючи своє право на свободу і незалежність, надаючи гідну відсіч ворогові, українці врешті-решт зрозуміли, що мова – то є зброя, яка об'єднує народ, і це дійсно допомагає боротися